

การเกิด :

มุมมองความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม

อ.พิศเพลิน พรหมเกษ

ความนำ

ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยมักดำเนินไปตาม ประเพณีที่ปฏิบัติสืบเนื่องต่อ ๆ กันมา ตั้งแต่เกิด จนถึงตาย เกิดเป็นเมืองคันทัน และตายเป็นเมืองปลาดย แห่งชีวิตของคนแต่ละคน เพราะฉะนั้นเกิดและตายจึง ต่อเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์ถือเหตุการณ์ ทั้งสองนี้เป็นตอนสำคัญเพราะเป็นบันไดขึ้นและบันไดลง แห่งชีวิต ต้องประกอบกิจพิธีกรรมตามประเพณีเพื่อ ประโยชน์แห่งความสุขในโลกนี้และโลกหน้าความเชื่อ ถือของคนแต่ก่อนซึ่งสืบเป็นประเพณีกันมา ถ้าเอา ความคิดเห็นของคนสมัยปัจจุบันเข้าไปปรับพิจารณา อาจเห็นเป็นว่าถืออย่างเหลวไหลไม่มีเหตุผล ทั้งนี้ก็ เพราะเราเอาของใหม่ไปวัดของเก่า ความเชื่อถือของ คนสมัยใดหรือถิ่นใด ก็ย่อมเหมาะแก่ความเป็นไปและ ความต้องการของสมัยนั้นหรือถิ่นนั้น เพราะจารีต ประเพณีที่เกิดขึ้น ต้องมีเหตุผลถือกันว่าเป็นคุณเป็น ประโยชน์แก่ส่วนรวม ตามความคิดเห็นและความเชื่อ ถือของคนสมัยนั้นและถิ่นนั้น ครั้นต่อมาความคิดเห็น ของคนในหมู่เปลี่ยนแปลงไป ตามความเจริญ ก้าวหน้าของกาลสมัย จารีตประเพณีใดซึ่งเหมาะแก่ สมัยหนึ่งแต่อาจไม่เหมาะแก่สมัยต่อมา จารีต ประเพณีนั้นก็เสื่อมคลายและสูญไป หรือไม่ก็แก้ไขให้ เหมาะกัน ค่อยแก้ไขค่อยเปลี่ยนแปลงพอกพูนกัน เรื่อยมา นับได้หลายชั่วอายุคน จนเกิดเป็นจารีต ประเพณีประจำชาติขึ้น

ความเชื่อเรื่องการเกิดถือเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิต ให้มนุษย์ได้แสดงพฤติกรรม ซึ่งมนุษย์มีกระบวนการ คิดที่สั่งสมมาจากประสบการณ์และได้แสดงออกมาใน รูปของสัญลักษณ์ (Symbolic) การดำเนินชีวิต

ประจำวัน (Way of Life) ซึ่งถูกวิเคราะห์ ตีความ จากภาษา พิธีกรรม ประเพณี ความเชื่อ และการ กระทำ มีความจริงที่ซ่อนอยู่ภายในหรือเบื้องหลังของ สัญลักษณ์ (Geertz, ๑๙๗๓) การเกิดในสมัยก่อน ที่วิชาการทางการแพทย์ยังไม่เจริญ การเกิดแต่ละครั้ง จึงถือเป็นความเสี่ยงของชีวิต ซึ่งมีความเชื่อ ซ้ำ ถือถือปฏิบัติของหญิงตั้งแต่ตั้งท้องจนถึงหลังคลอด ความเชื่อเรื่องการเกิด จึงมีภูมิปัญญาสำคัญที่ทำให้ มนุษย์อยู่รอดได้ ภายใต้สิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวข้องกับ ธรรมชาติ

การเกิด หากจะแบ่งคติความเชื่อถือและกิจพิธีที่ จัดทำเกี่ยวกับเรื่องเกิด ก็แบ่งเป็นเหตุที่ท่าออกเป็น ๓ ประการ คือ

(๑) เพื่อป้องกันเหตุร้ายอันอาจมีขึ้นแก่หญิงที่มี ครรภ์ เพราะแต่ก่อนถือกันว่าตอนที่ เป็นอันตรายได้ ง่าย คือ ตอนที่หญิงนั้นตั้งครรภ์นั่นเอง

(๒) เพื่อให้คลอดง่าย ไม่เป็นอันตรายถึงแก่ชีวิต ถือกันว่าตอนคลอดลูกสำคัญมาก มีการเปรียบเทียบ หญิงมีครรภ์เหมือนกับทารกอกกรบ

(๓) เพื่อปกป้องรักษาทารกที่คลอด ซึ่งเป็นระยะ มีร่างกายบอบบางและอ่อนแอตายง่าย ให้มีชีวิตและ เจริญเติบโตต่อไป

เหตุทั้ง ๓ ประการนี้ แต่เดิมมาส่วนใหญ่เป็น เรื่องเกี่ยวกับป้องกันและปิดเป่าผีร้ายที่ถือกันว่า จะเข้า มารบกวน ทำอันตรายทารกและมารดาเป็นความ เชื่อของคนแต่ก่อน ที่มีความคิดเห็นว่า สิ่งใดที่ยังไม่รู้ เหตุและยังไม่เข้าใจ ก็เหมาเอาสิ่งนั้นว่าเป็นต้นเหตุมา จากผีต่างเทวดาเป็นผู้บันดาลให้เป็นขึ้น ต่อมาเมื่อมี ความเจริญแล้ว ต้นเหตุที่ว่ามาจากผีแม้จะจางไป แต่ ความหวาดหวั่นยังมีอยู่ ทั่วยเป็นความเชื่อที่เข้า

กระตุกคำ จะให้หมดไปยาก เว้นแต่จะมีมากหรือน้อย
แล้วแต่สมัยและท้องถิ่นเท่านั้น ถ้าฝ่าฝืน ไม่ทำตาม
ประเพณีที่เขาเชื่อกัน ก็เป็นการผิดผิดประเพณี เหตุ
นี้จึงต้องทำตาม ๆ กันไป

ความเชื่อกับการตั้งครรภ์

มีเรื่องเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์ชื่อ ปฐมจินดา
ซึ่งกล่าวว่พราหมณาเถรตำแยเป็นผู้แต่งไว้ ชื่อของท่าน
ไปฟ้องเสียงเข้ากับชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งซึ่งมีพิษคันเรา
เรียกว่า ต้นตำแย และเรายังเรียกผู้ทำการคลอดว่า
หมอดำแย อีกด้วย

มีความเชื่อว่า ผู้มีครรภ์มักจะฝันแปลก ๆ ให้รู้
ล่วงหน้า ว่าบุตรในครรภ์จะเป็นชายหรือหญิง มี
ลักษณะดีหรือชั่ว เมื่อเติบโตไปภายหน้าจะเป็นคนชนิด
ใด ดังตัวอย่างในเรื่อง ขุนช้าง ขุนแผน ตอนกำเนิด
ขุนช้างมีว่า

ฝ่ายนางเทพทองนั้นนอนหลับ
พลกหลับก็เพื่อละเมอฝัน
ว่าช่างพลายตายกลิ้งตลิ่งชัน
พ่องขึ้นหัวนั้นเนาไหลลงไป
ยังมีนกกตะกุ่มหัวเหม่
บินเตร่ร่มาแต่ป่าใหญ่
ฮ้าปากคาบข้างแล้ววางไป
เข้าในหลอกกลางที่นางนอน
ในฝันนั้นว่านางเรียกนก
เชิญเจ้าตัวหัวกลมมานี่ก่อน
นางควักได้ตัวเจ้าหัวกล้อ
กอดกนกับข้างนอนสบายใจ
ครันตื่นพื้นตัวปลุกผัวปล้น
เทียบรากตัวสันไม่กลั่นได้
ให้เหมือนช้างเหม็นนกกตอกใจ
โสก ๆ ฮีพ่อฮ้าไหวช่วยทุบคอ
ขุนศรีวิชัยตกใจจ๋าน
ลุกขึ้นถนถนตาปอดลอ
เอามือเข้ากำขยำคอ
พอหายรากเล่าต่อความฝันไป
ขุนศรีวิชัยทำนายฝัน
อ้อเจ้าจะมีครรภ์หาเป็นไรไม่

ลูกของเราจะเป็นชายทำนายไว้
เหมือนนกกตะกุ่มตัวใหญ่คาบข้างมา
จะบริบูรณ์พุดสวัสดิ์แล้วเจ้าพี่
แต่ลูกของเรานี้จะชายหน้า
หัวล้านแต่กำเนิดเกิดมา
จะมีเงินตรากว่าหน้าเกรียม

นอกจากนี้ความเชื่อในเรื่องฝันบอกเหตุเรื่องจะได้
ลูกชายหรือหญิงนั้นในปัจจุบันยังคงมีให้เห็น เช่น
ความเชื่อของ ชาวไทยเขอ ต.ปราสาทเขอ อ.โพธิ์
จ. ศรีสะเกษหากเป็นลูกหญิง มักฝันว่าได้สร้อยแหวน
เครื่องประดับจากทอง เพชรพลอยหากเป็นลูกชาย
มักฝันว่าได้พระ หรือ กรอบพระ (แดง โยที, ๒๒
เมษายน ๒๕๕๒)

ความเชื่อระหว่างการจัดครรภ์ :

จากหนังสือชุดประเพณีการเกิดของเสฐียรโกเศศ
(๒๕๐๕) เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องการจัดครรภ์ มี
ดังนี้

ระยะเวลาตั้งแต่ตั้งครรภ์จนถึงเวลาคลอด ถือกัน
ว่าเป็นตอนที่มิภยันตรายอยู่รอบข้าง ผู้มีครรภ์จะ
ต้องเสี่ยงต่ออันตรายต่าง ๆ จนกว่าจะพ้นไป ทำให้
ใจคอไม่สบาย ขวัญไม่ดี เหตุฉะนั้นจึงต้องหาอุบาย
บ้องกันและปัดเป่าด้วยอุปเท่ห์วิธีต่าง ๆ เช่น หา
ตะกรุดพิสมรสำหรับผูกข้อมือหรือคล้องเชิงบ่าไว้
กันตัว (พิสมรเป็นใบลานลงอักขระพระคาถา เรียกว่า
ลงคุณพระแล้วพับเป็นรูปสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ร้อยเชือก
หรือด้ายเป็นปอกติหรือคล้องไว้นาน ๆ หลายเดือน
หนักเข้าซีไคลจับเสียดำ เพราะมันเป็นเชือกใส่อยู่
ตลอดไปจนคลอดลูกออกไฟแล้วจึงเอาออก เก็บไว้ใน
โถขมิ้นและเครื่องออกลูก พิสมรนี้มีชื่อและรูปลักษณะ
คล้ายเครื่องรางสำหรับผูกคอกันภัยของชาวชนที่
นับถือลัทธิอิสลาม ซึ่งลงอักขระเป็นคุณพระฮ้าหล่า
เรียกว่า บิสมลละห) การผูกตะกรุดพิสมร เป็นเรื่อง
ปัดผีร้ายซึ่งอาจมากระทำให้ผู้มีครรภ์ถึงอันตรายได้ ใน
สมัยที่มีความเชื่อกันอย่างนี้ทั่วไป อะไร ๆ ที่เป็น
เหตุร้ายอันพึงมีมา ก็เหมาเอาว่ามาจากผี ยิ่งเป็น
เรื่องของหญิงมีครรภ์ด้วยแล้ว อาจตายได้ทั้งแม่และ

ลูก ถ้าไม่ป้องกันไว้ให้ตี เรื่องเหล่านี้คงได้ยินได้ฟังและ
ถือกันมา ว่าแม่และเด็กที่ตายในระยะตอนนี้ ถ้าตาย
ก่อนคลอดเรียกว่าตายทั้งกลม กลม เป็นภาษาเขมร
แปลว่า ทั้งหมด คือตายหมดทั้งแม่และลูก ถ้าตาย
เมื่อคลอด แล้วเรียกว่า ตายพราย มักเป็นผีพราย
คู่ร้าย อาตมาอดคอยจ้องจะแต่ทำตายหญิงมีครรภ์
เพราะมันน้อยใจ ก็ยิ่งทำให้คนหวาดหวั่นพรันพริ้ง
กลัวใจคอไม้สู้ตีมีอุปเท่ห์อย่างไรที่จะให้เป็นเครื่อง
ป้องกันก็ใช้ได้ อีกอย่างหนึ่ง หญิงมีครรภ์มักมีความ
รู้สึกเป็นคนคิดมาก ชอบคิดเป็นต่าง ๆ นานา และ
เป็นคิดข้างร้ายมากกว่าคิดข้างดี เมื่อมีของศักดิ์สิทธิ์
เชื่อมันว่าใช้เป็นเครื่องป้องกันภัยไข้เจ็บความ
หวาดกลัว ความเชื่อในระหว่างตั้งครรภ์ เช่น
หญิงมีครรภ์จะไปเผาศพหรือไปเยี่ยมคนมีไข้หนักไม่ได้
อาจเป็นเรื่องป้องกันเรื่องคิดมาก อันอาจทำให้เสีย
ขวัญแสดงทางใจ จะไปดูคนอื่นเขากำลึงคลอดลูกก็ไม่ได้
เพราะจะทำให้เขาคคลอดไม่ได้ ด้วยเด็กในท้องจะ
ตายกัน เลยพาดไม่ออก ถ้าจะเขาเขาเหตุผลที่ห้าม
คงเป็นเพราะผู้ที่ไม่อาจเสียขวัญ ที่เห็นการคลอดเจ็บ
ปวดมาก ก็จะทำให้คนไม่สบายใจด้วยก็เป็นได้

เวลาพระสงฆ์ท่านทำสังฆกรรมสวดญัตติ ก็ห้าม
ไม่ให้หญิงมีครรภ์เข้าไปในเขตพิธีมณฑล ถือกันว่าลูก
จะคลอดยาก เห็นจะถือเอาเสียงของคำ ญัตติ โกลั
เคียงกับคำว่า ยัค จึงได้ห้ามแท้จริงอาจเป็นเรื่องของ
พิธีกรรมที่ต้องการความบริสุทธิ์ในกิจที่ทำก็เป็นได้
เพราะตามคติของอินเดียเมื่อทำพิธีกรรม ได้ความว่า
เขาห้ามไม่ให้ผู้หญิงมีครรภ์หรือใครแปลกปลอมล่วงล้ำ
เข้าไป ด้วยถือว่าจะเป็นมตทินแก่พิธีที่ทำ

นอกจากนี้ยังห้ามไม่ให้ตกปลา ฆ่าสัตว์ ฆ่า
เห็บ ตอกและครึ่งตะปุดอกหมุด เย็บปากหมอนปาก
ที่นอนซึ่งยัดนุ่นไว้ แต่ยังไม่ได้เย็บปาก เพราะจะเป็น
เหตุให้ลามปามไปถึงเวลาคลอด เกิดอุปัทวเหตุปิดช่อง
ปิตุในทำนองเดียวกัน จะนั่งนอนหรือยืนค้ำงคางประตู
ไม่ได้ จะขึ้นลงกระโดดต้องขึ้นลงรวดเร็วจะหยุดพัก
ค้ำงคางกลางกระโดดไม่ได้ เหตุที่ห้ามเหล่านี้เห็นได้ง่าย
ว่าทำไมจึงห้าม และมักจะถือกันมาก เวลานอนต้อง
นอนตะแคง ห้ามนอนหงายว่าเด็กจะเบ่งให้ท้องแตก
สอบถามผู้ที่เขาเคยมีท้อง เขาบอกว่านอนหงายอึดอัด
ไม่สบาย

เวลามีสุริยคราสหรือจันทรคราส ให้เอาเข็มเย็บผ้า
กลัดชายพกไว้ว่าเพื่อป้องกันไม่ให้ลูกที่เกิดมาเป็นคน
ตาเหล่หรือมีร่างกายหน้าตาพิกลพิการ มีปากแหว่ง
เป็นอย่างพระอาทิตย์หรือพระจันทร์เวลาคราสเป็นต้น
คติที่เชื่อกันนี้คล้ายคลึงกับคติของชาวอินเดียที่นับถือ
ลัทธิศาสนาอิสลาม เขาถือว่าเวลามีจันทรคราส เป็น
คราวปีศาจกินดวงจันทร์ ห้ามหญิงมีครรภ์หรือญาติพี่น้อง
กินอะไรไม่ได้ในขณะนั้น สุกบุญที่กินไม่ได้ เพราะ
เป็นเวลาพวกผีกำลังออกมาหลุกหล่าน ยิ่งกว่านี้ถ้า
หากกินหมากพลูในเวลานั้นลูกที่คลอดจะมีใบหูพับ
อย่างใบพลู (พลูแขกเวลากินใช้พับไม่ใช่จับเหมือนของ
เรา) จะบิตหรือตัดอะไรก็ได้ เพราะจะทำให้เด็กที่เกิด
มามีนิ้วพิการหรือริมฝีปากแหว่ง เรื่องป้องกันผีนั้น
แขกเขาว่าเวลานั้นผีกำลังออกมาหลุกหล่าน และ
อะไรที่ผีกลัวไม่เท่ากับเหล็กมีคม อันเป็นคติที่เชื่อกัน
อยู่มากชาติ เรื่องป้องกันไม่ให้เด็กที่เกิดมาเป็นพิการ
ของเรายังมีห้ามไม่ให้คนทุพพลภาพและคนชู้เหว่เดิน
กรายมาข้างหลังคนมีท้อง เพราะเกรงว่าจะติดต่อกับ
เช่นนั้นแก่เด็กในท้องด้วย ชาวภูไทที่เรณูนคร ต.เรณู
จ.นครพนม ก็ยังพบความเชื่อในเรื่องคนชู้เหว่นี้เช่น
กัน (สุพัฒน์ นุญสุรินทร์, ๒๕ พฤษภาคม
๒๕๕๒)

เรื่องห้ามหญิงมีครรภ์ไม่ให้อาบน้ำหรืออาบน้ำ
เวลากลางคืน คติของญวน ก็ห้ามอาบน้ำในเวลา
กลางคืนว่า จะทำให้ร่างกายหญิงมีครรภ์เย็นจัดไป
เวลาคลอดจะคลอดไม่ง่าย คติของอินเดีย นอกจาก
ห้ามอาบน้ำยังห้ามสยายผม เวลานอนห้ามหนุนศีรษะ
ให้สูงหรือนอนให้ศีรษะอยู่ต่ำก็ไม่ได้

หญิงมีครรภ์ต้องหางานออกแรงกำลัง เช่น หาย
น้ำคำข้าว เป็นต้น ซึ่งเป็นหน้าที่และงานตามปกติของ
หญิงในชนบท ทั้งนี้เพื่อให้ท้องหลวมและไม่ให้ทารกใน
ครรภ์อ้วนมากและโตจนเกินไป จะคลอดยาก นี้ก็ตรงกับ
คติของญวนที่แนะนำให้ทำงานหนักเป็นทำนอง
เดียวกัน นอกจากนี้เขาห้ามไม่ให้เอื้อมมือจนสุดแขน
ว่าทารกในครรภ์จะสะดายสะดือไม่ได้สะดวก เพราะ
สายรกจะร่นสูงขึ้นไป และห้ามไม่ให้ตอกครึ่งตะปุด
เหมือนคติของเรา แต่มีกว้างออกไป ห้ามจนกระทั่ง
คนอื่นที่อยู่ในบ้านเดียวกันจะทำให้ทารกในครรภ์มี
ร่างกายพิการได้

เรื่องข้อห้ามของเรา ไม่ให้หญิงมีครรภ์ตกปลาฆ่าสัตว์และก่อกวนที่เห็นจะต้องการให้มีจิตบริสุทธิ์ เป็นทำนองเดียวกับของอินเดีย ที่ให้กล่าวแต่คำที่เป็นสิริมงคลและทำปลื้มชาติที่ดี กล่าวกันว่าจะทำให้หญิงมีครรภ์มีผิวพรรณผ่องใสและมีใจสบาย ดังในเรื่องขุนช้างขุนแผน แห่งหนึ่งกล่าวว่

จะกล่าวถึงของประศรีมีครรภ์แก่
งามแท้เฝ้ายมก็สมหน้า
ผิวพรรณตั้งสุวรรณมาทาบทา
ดวงหน้าคั่งดวงจันทร์เมื่อวันเพ็ญ
แก้มทั้งสองข้างตั้งปรางทอง
เต้านมทั้งสองก็ครัดเคร่ง
ผิวเนื้อเป็นนวลควรแลแสง
ดูปลั่งเปล่งนำชมพอสมาศ
จำศีลภาวนาเป็นเนืองนิตย์
น้อมจิตนับนิ้วขึ้นเหนือหัว
ภาวนาบูชาด้วยดอกบัว
ไม่กลัวที่จะเป็นอันตราย

ความเชื่อของ ชาวไทเยอ ต.ปราสาทเยอ อ.ไพรบึง จ. ศรีสะเกษ เชื่อว่

ห้ามนั่งบนบันได เชื่อว่ คลอดลูกยาก
ห้ามเดินไปกินไป เชื่อว่ ลูกจะเลี้ยงยาก
ห้ามกินกล้วยคาเครือ เชื่อว่ คลอดลูกยาก
ห้ามกินอาหารมัน เชื่อว่ ลูกจะมีไขมาก
(ทา โยที, ๒๒ เมษายน ๒๕๕๒)

จากการสัมภาษณ์ ไทญ้อ ต.โนนตาล อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม มีความเชื่อดังนี้

ห้ามห่อข้าวต้ม เพราะท้องจะแน่นจะแข็ง
ออกลูกยาก
ห้ามนอนหงาย สายรกจะติดสันหลัง คลอดยาก
(เวียงชัย กาทอง , ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

ความเชื่อของ ไทแสก บ้านอาจสามารถ ต.อาจสามารถ อ.เมือง จ.นครพนม

ไม่ให้ผู้หญิงผ่าดูขามหัว เชื่อว่จะได้ลูกยาก
ไม่ข้ามไม้ใหญ่ เชื่อว่จะได้ลูกยาก
ไม่ลดคราวตากผ้า เชื่อว่จะได้ลูกยาก
(อร คำเสียง, ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

ความเชื่อของชาวเรณู บ้านเรณู ต.เรณูนคร อ.เรณูนคร จ.นครพนม

ห้ามกินของมัน เชื่อว่เด็กจะเป็นไขและ
คลอดยาก

ห้ามนั่งบนบันได เชื่อว่เด็กจะคลอดยาก

ห้ามกินข้าวฉ่ำ

ห้ามไม่ให้วางสากคาไว้กับครก ใช้เสริ้จให้เก็บให้
เรียบร้อย

(สุพัฒนา บุญสุนทร, ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

ห้ามข้ามเข็ญยาว ๆ เพราะจะได้ลูกยาก

ห้ามคนขี่เทร่เดินผ่านข้างหลัง ลูกออกมาจะไม่
สวย

(จันทร์เพ็ชร อุณาวรรณ, ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๒)

ยังมีคติเกี่ยวกับเวลาที่มีครรภ์อีกอย่างหนึ่ง คือ ถ้าจะให้เลี้ยงลูกง่ายหญิงมีครรภ์ต้องหาโอกาสลอดท้องช้าง แต่ต้องเลือกเชือกที่มีเมตตาคิดลอดท้องช้าง แล้วลูกที่คลอดออกมาจะเลี้ยงง่าย จะด้วยเหตุผลกลใดไม่ทราบชัดแต่ก็ประหลาด การที่เชือกตามทำนองนี้มีคล้ายคลึงกันอยู่หลายชาติ เช่น ชาวอาหรับและอิหร่านถือว่หญิงมีครรภ์ได้ลอดท้องอูแล้วจะคลอดลูกง่าย ฝรั่งเศสบ้านในประเทศสวีเดน ถ้าต้องการให้ลูกคลอดง่ายต้องไปลอดโพรงคนรู คือช่องสูมทุมพุ่มไม้ บางทีก็ลอดครูไต่ก้อนหินหรือลอดวงเหล็กที่รัดตั้งถือจนกระทั่งเด็กเจ็บ ก็ให้เด็กลอดท้องสัตว์หรือลอดโพรงเสี้ย ๓ ครั้ง ก็หายเจ็บ

การเตรียมการก่อนคลอด

ในระหว่างการตั้งครรภ์สมัยก่อนมีการฝากท้องกับหมอตำแยต้องเสียเงินค่าฝากท้อง เป็นเงินทำนองค่ามัดจำตามธรรมเนียม กิ่งคำสิงห์หรือคำสิงห์หนึ่ง คือ ๒ บาท หรือ ๔ บาท หรือจะมากน้อยกว่านี้เท่าใดก็ตามเรื่องแล้วแต่ฐานะของผู้ฝากและท้องถิ่น เมื่อฝากท้องแล้ว ถ้ามีเหตุการณอะไรเกิดขึ้นเกี่ยวกับเรื่องครรภ์ ก็ไปตามหมอตำแยมาช่วยเหลือได้ไม่ว่าเวลาใดเมื่อหมอตำแยมาแล้ว ให้จัดขันบรรจุข้าวสารพอ

สมควร กับมีหมาก ๓ ผล(กลางคนว่า ๔ ผล หรือ ๗ ผล หรือเป็นซีกก็มีเขาแฉไม่ไต่) พลู ๓ เรียง (กลางคนว่าพลู ๕ ใบ หรือ ๗ ใบ) กกล้วยหวีหนึ่ง รูป ๓ ดอก เทียน ๓ เล่ม มีเงินติดเทียนตามธรรมเนียม จะเป็นหนึ่งตำลึง ๒ ตำลึง หรือ ๓ ตำลึง (๔ บาท ๘ บาท ๑๒ บาท) แล้วแต่อัตราค่าธรรมเนียมในท้องถิ่นนั้น และจะมีอะไรเติมลงไปอีกในขันก็ไม่ได้ตายตัว เรียกหมากนี้ว่า ตังขันข้าว คือเอาขันบรรจุข้าวสาร เงินและสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นไปตั้งไว้ในที่สมควร สำหรับเป็นคำบูชาคุณหมอดำเฒ่าที่มาช่วยทำการคลอดให้เมื่อหมอดำเฒ่าทำการคลอดให้แล้ว และมาช่วยจัดการอย่างอื่นเกี่ยวกับเรื่องคลอดนี้ ครบ ๓ วัน เป็นเสร็จหน้าที่ของหมอดำเฒ่า ก็มอบข้าวให้เรียกว่ายกขันข้าว บางรายยกขันข้าวเมื่อผู้คลอดออกไฟแล้ว บางรายตั้งไว้นานกว่านี้ก็มี จะเป็นเพราะเหตุผลอย่างไรไม่ทราบ ขันข้าวของมอญไม่มีข้าวสาร มีแต่หมากพลูและเงินกับคำยสำหรับผูกสายสะดือเด็กเมื่อเวลาตัดสายสะดือคือหมากพลูนั้นหมอดำเฒ่ายกเงินเสียค่า หนึ่ง แล้ววางขันไว้ตามเดิม ทางปักขี้ไต้ ขันข้าวเขาเรียกแต่เรื่องหมอรักษาโรค ถ้าเป็นขันข้าว สำหรับแม่ทามหรือหมอดำเฒ่าเขาเรียกว่าราศ คือจักค้ายติบเข็ด ๑ ขี้ผึ้ง ๑ หมากพลู พนม ๑ ข้าวสาร๑ เบี้ย ๑ สิ่งเหล่านี้มีจำนวนมากน้อยแล้วแต่บรรจลงในพานหรือขันพอเหมาะสม จำนวนเงินนั้นมีตั้งแต่ ๖ สลึง (๑.๕๐ บาท) กิ่งตำลึง (๒ บาท) ตำลึงหนึ่ง (๔ บาท) และตำลึงกิ่ง (๖ บาท) เป็นอย่างสูง ถ้าคลอดบุตรหัวปีเงินที่เรียกร้องมักแพงกว่าบุตรที่คลอดคนหลัง ๆ หมากพนม คือ เขาเอาใบพลูบ้ายปูนพนมอย่างกรวยคว่ำไว้กลางขันกลางพาน จะเป็นก็ใบไม้มีกำหนดส่วนมากพลูทั้งถูกเอาไว้ภายในกรวย ของอย่างอื่นก็จักเรียงไว้ในพาน เว้นแต่ค้ายติบ เขาใช้พันล้อมในพนมพลูขันราศนี้ตั้งไว้ที่หัวนอนเมื่อออกไฟแล้วแม่ทามจึงมาถอดขันราศเขาออกไป ตามปกติค้ายและขี้ผึ้งมักเอาไปถวายพระเพื่อพินเทียนสำหรับบูชาพระ

ถึงเวลาเจ็บท้องได้กำหนดคลอดลูก คนในบ้านต้องรีบไปล้างพื้นที่กองไว้ให้ทะลายลง แล้วซักเอาพินนั้นมา ๒-๓ คู่ๆ ไปคิกไฟต้มน้ำเตรียมไว้เวลาคลอดและใช้พินคั้นที่คิกไฟแล้วนั้นเป็นเชื้ออยู่ไฟต่อไป

ต้องปิดประตูหน้าต่าง ไขสติกไขกุญแจตู้ลิ้นชัก หรืออะไรอื่นที่ลั่นเอาไว้ให้ออกให้หมด ตลอดจนซีกไม้หรือสิ่งใด ๆ ที่เหน็บขัดหรือเสียบไว้ไว้ได้รอกได้หลังคา ก็ต้องเอาออก ทางภาคอีสานพระเครื่องซึ่งเป็นพระปิดทวารก็ต้องนิมนต์เอาออกไปไว้เสียที่อื่น ต่อคลอดแล้วจึงเอามาเก็บไว้ในที่เดิมได้ (เสฐียรโกเศศ, ๒๕๐๕)

การคลอด

เมื่อเด็กจวนจะคลอด คือศีรษะเด็กผ่านออกมาแล้วแต่ยังอยู่ระหว่างช่องคลอด ให้ใช้เกลือเม็ดเล็กน้อย เล็กที่มีแฉงคมเอามากีตีเย็บให้ขาดออก และในคราวเดียวกันต้องช่วยกันขมยท้อง เพื่อให้เด็กหลุดออกมา บางรายใช้เส้นกรีดตีเย็บก็มี ทางภาคพายัพเรียกหมอดำเฒ่าว่าแม่ฮัย เห็นจะถือหน้าที่รับเอาเด็กออกมา แผลซึ่งเกิดจากการคลอดนี้เขาเอาเหล้าล้างแล้วตำไฟกับเกลือพอก ซึ่งจำเป็นต้องทนแสบกว่าเนื้อจะซา ถ้าเป็นผู้มีอินจะกินเป็นชาวกรุงชาวเมืองมักใช้ผืนสุกทาเพราะไม่ต้องทนแสบมากเหมือนพอกไฟกับเกลือ แผลที่เกิดจากการคลอดถ้าเป็นในผลยาวเพราะเด็กที่คลอดมีขนาดใหญ่ แม้จะพอกไฟกับเกลือทาเท่าไร ถึงแผลหายแล้ว ไม่กลับดีดอย่างเดิม เป็นเหตุให้เวลาเดินหรือทำอะไรหนัก ๆ มดลูกจะเคลื่อนต่ำออกมาทางช่องคลอดเรียกกันว่า ตกออก (คนละชนิดกับตกออกที่ทวารหนัก) มักเป็นกันชุกชุมในสมัยก่อน เพราะยังไม่รู้จักเย็บเหมือนแพทย์แผนปัจจุบัน เขาทำกันโบราณดีถือว่า มดลูกนั้นมี ๒ อย่าง คือ มดลูกใบบัว และมดลูกหิน ผู้หญิงที่มีมดลูกอย่างแรกมักไม่เป็นโรคตกออก ถ้ามีมดลูกอย่างหลังมักเป็นเพราะมีขนาดกลมไม่แผ่เหมือนอย่างแรก จึงหลุดแผลออกมา กระบังลมในที่นี้คือกระบังลมเชิงกรานหาใช้กระบังลมอันที่อยู่ตอนกลางของร่างกายไม่ อนึ่งเมื่อคลอดแล้วใน ๓ วันแรก หญิงมารดามักไม่ใคร่ถ่ายปัสสาวะกล่าวกันว่าเพราะ กระตัก จึงไม่เบา ที่จริงก็เห็นจะอยากเบาเหมือนกัน แต่คงกลัวแสบจึงกลั้นไว้ได้นานเท่าใดยั้งดี ถ้าเป็นเช่นนี้เขาใช้น้ำอุ่น ๆ ใส่ในอ่างให้แช่เพื่อให้เนื้อประสาทรู้ตัวเสียก่อน แล้วก็เบาออกมาในอ่างได้ มีความทรมาณน้อยหน่อย แต่สมัยโบราณที่เดียวเห็นจะไม่ได้ทำเช่นนี้ คงจะปล่อยให้

ให้ขย้อหรือไอจาม รกจะได้ออกมา (ของอินเคียวตัว รกยังไม่ออก คนอยู่ที่นั่นต้องปิดปากนั่งเงียบมิฉะนั้น รกจะขึ้น) เมื่อรกออกมาแล้วให้ผู้คลอดกินยาทันที ยานี้คือยาส้มมะขามเปียกกับเกลือรวมขามหนึ่ง ว่า เป็นการล้างชำระโลหิตที่ตกค้างอยู่ ต่อไปกินยาขับ เลือดकरกระทำ อธิบายว่าเลือดที่ขึ้นท่วมหัวใจจะทำให้ รู้สึกอึดอัดหายใจไม่ออก ต้องกินยาขับเลือดร้ายให้ ออกมาเสีย(ทางอินเคียวคนได้กินน้ำส้มมะขามเปียก เหมือนกัน) เมื่อกินน้ำส้มมะขามเปียกแล้วต้องนอน นิ่ง ๆ พักอยู่ก่อน กว่าเขาจะจัดท่าเรื่องเตาอยู่ไฟ แล้วเสร็จตอนนี้หมอบำและจะหันไปจัดเรื่องสายสะดือ เด็กที่คลอดสายสะดือ เขาใช้เชือกหรือด้ายดิบ(ล้างที่ขย้อม ครามเสียด้วย) ผูกสายสะดือเป็นสองเปลวระมัดให้แน่น ทั้งให้มีระยะห่างระหว่างกลางตอนที่ตัดตรงที่หักผูก คอकरทำเป็น ๓ เปลว และว่าคาถา นะโมพุทธายะ ทั้ง ๓ เปลวที่ผูกแน่นเพื่อไม่ให้เลือดลมเดินได้ สะดวก เด็กจะได้รู้สึกหนาวเวลาตัดสายสะดือเด็กจะได้ ไม่รู้สึกเจ็บมาก และให้เหลือสายสะดือ(หรือเรียกอีก ชื่อหนึ่งเป็นคำสูงว่า สายอุทร) ส่วนที่ติดต่อกับสะดือ เด็ก มีขนาดยาวเสมอเข้าเต็กแล้วเอาผิวไม้รวกตัด ห้ามตัดด้วยเหล็กมีคม (ชาติต่าง ๆ ในแหลมอินโดจีน เท่าที่อ่านพบในหนังสือต่าง ๆ ใช้ตัดสายสะดือด้วยผิว ไม้ไผ่แทบทั้งนั้น) ที่เหลือสายสะดือติดต่อกับสะดือเด็ก ใ้ยาว ถ้าเหลือไว้มีขนาดสั้นเกินไป เมื่อตัดแล้วเลือด จะออกมาก ถ้าเป็นเช่นนี้ต้องรีบแก้เชือกหรือด้ายที่ผูก รัดเอาไว้ผูกใหม่ ร่นขึ้นไปผูกให้แน่นเพื่อห้ามเลือด มิฉะนั้นถ้าเลือดไม่หยุดเด็กจะเป็นอันตรายได้ ต้องเอา ขมิ้นชันสด ๆ ฝนหรือตำพอก ถ้าพอกแล้วเลือดออก ไม่หยุด เป็นอันหมดทางแก้ เด็กต้องตายแน่

วิธีตัด ใช้ก่อนคืนรวงรับสายสะดือต่างเขียง หรือ ใช้แสงไฟลนแทนก่อนคืนก็มี และเอาผิวไม้รวกตัด คือ ผูกสายสะดือตอนระหว่างกลางตรงที่รัดไว้ ให้ขาดจาก กัน ประเพณีภาคอีสาน ใช้ด้ายดำรัดสะดือ เอาก้อน ถ่านรองรับสะดือ และใช้กาบหอยที่มีคมตัด สายสะดือ นั้น มีเป็นเส้นดำ ๆ อยู่ข้างในเป็นปล้อง ๆ เรียกว่า เส้นถ่านไฟ ถ้ามีเส้นถ่านไฟถี่ถือกันว่าหญิงที่คลอดลูก คนนั้นต่อไปจะมีลูกถี่ ถ้ามีเส้นถ่านไฟห่างก็จะมีลูก ห่าง

อาบน้ำเด็ก ตัดสายสะดือเด็กเสร็จแล้ว จัดการ

เอาน้ำอุ่นอาบเด็ก ถ้าเด็กมีไขมันหรือมีเมือกติดตัวอยู่ มาก ต้องเอาน้ำมะพร้าวทาตัวเด็กเสียก่อน แล้วเอา ผ้าเช็ดไขออก แล้วจึงจะอาบน้ำชำระสะอาด การอาบ น้ำให้ผู้อาบใช้วิธีนั่งเหยียดขาทั้งสองออกไปให้ตรง ข้อม เติกลงในช่องหว่างแข้ง หันหัวเด็กไปทางปลายเท้า เพื่อล้างหัวล้างหน้าเด็กได้ถนัด การอาบน้ำไม่ใช่ชำระ ล้างเฉย ๆ ต้องมีตักแข็งตักขาของเด็กด้วย เพื่อให้ เด็กมีแขนขาอ่อนและขาตรง จะตบแต่งคนอื่นให้ งดงามเหมือนที่ยายแก่หมอบำปฏิบัติกรเมื่อเวลา คลอดก็ทำได้ตามใจ ทำดังนี้ทุกคราวที่อาบน้ำ

การอาบนำบนหน้าแข้ง วิธีนี้เรียกว่า อาบ การ อาบน้ำเด็กในอ่าง วิธีนี้เรียกว่าแช่ ถ้าเป็นผู้มีเงินจะกิน เขาจะจัดเอาเงินทองของมีค่าเช่น แหวน สายสร้อย เป็นต้น ใส่ลงในอ่างไปด้วย ถ้าอาบแช่เพื่อเอาเคล็ดว่า เด็กเมื่อเติบโตขึ้น จะได้เป็นคนมีมั่งมีมั่งคั่งด้วยทรัพย์ สินเงินทอง เป็นประเพณี ทำเมื่อมีเงิน ๆ ทอง ๆ แล้ว ประเพณีภาคอีสาน เมื่ออาบน้ำเด็กแล้ว ญาติ คนหนึ่งจะอุ้มเด็กทิ้งเบาะลงจากเรือนไปที่พื้นดิน ห่าง จากกระโตกร่อนออกไปประมาณวาเศษ แล้วคนอุ้ม โนมั้ตัวลงต่ำเอาเท้าขวาของเด็กแตะพื้นดิน ๓ ครั้ง ที่ทำพิธีเช่นนี้ว่าเพื่อให้เด็กเหยียบแผ่นดินผืน ให้เด็ก มีความมั่นคงเหมือนแผ่นดิน คล้ายพิธีเหยียบดินของ เด็กทางปักมได้ และพระราชพิธีจรดปูพื เมื่อทำพิธี เหยียบดินเสร็จกลับขึ้นบนเรือนแล้ว ญาติผู้ใหญ่มีปู ย่าตายาย จัดด้ายมงคลขาวผูกคอและข้อมือของเด็ก และแม่ แล้วให้เด็กนอนในกระดัง มีแหกลมกระดังอีก ทีหนึ่ง ลางที่แม่ก็เข้าไปนอนในร่างแหด้วย ถือกันว่า แหเป็นเครื่องป้องกันผีร้ายได้ดี เพราะเมื่อผีเห็นแหมี ตามากก็กลัว

เสร็จอาบน้ำแล้ว เขาเอาผ้าผืนสีเหลืองขนาดพอ สมควร หวะช่องตามยาวให้มีรูตรงกลาง แล้วเอา เข้าสอดสายสะดือ วางทับผ้านั้นตรงสะดือปล่อยให้ สายสะดือลอครูขึ้นมาอยู่บนผ้า ขดสายสะดือให้เป็นวง เหนือผ้านั้น เอาขมิ้นผงปนดินสอพองโรยหรือจะใช้ ขมิ้นชันตำพอกก็ได้ เพื่อทำให้สายสะดือแห้ง จะได้ หลุดจากสะดือโดยเร็ว แล้วเอาผ้ารัดท้องเด็ก กันไม่ให้ สายสะดือที่ขดไว้เลื่อนจากที่ร่อนกระดัง เมื่ออาบน้ำ เด็กและจัดเรียงสายสะดือเสร็จแล้ว ข้อมเด็กลงกระดัง ใช้หลังกระดังไม่ใช่หน้ากระดัง เพราะหลังกระดังนูน

และหุ่นกระดังได้เหมือนสปริงและไม่ตองกลัวว่าเด็กจะกลิ้งตกเพราะเด็กยังอ่อนอยู่ไม่มีแรงคั้น ถึงเช่นนั้นกลางที่ขณะนั้นเตรียมเบาะและผ้าอ้อมยังไม่แล้วเสร็จ(เหตุอะไรจึงไม่ทำเตรียมไว้ จะกล่าวทีหลัง) ก็ใช้ผ้าอื่น เช่น ผ้าห่มผ้าผวยรองให้เด็กนอนไปพลางก่อน ในกระดังที่เด็กนอน ถ้าเป็นเด็กชายให้จัดสมุดคินตอวางไว้ด้วย ถ้าเป็นเด็กหญิง ให้หาเข็มและด้ายเย็บผ้าวางไว้แทน เป็นเอาเคล็ดว่าเมื่อเด็กเติบโตขึ้น จะได้รู้จักอ่านเขียนหนังสือรู้จักเย็บปักถักร้อย แล้วแต่เป็นเด็กชายเด็กหญิง แต่ที่ทำกันอย่างนี้เป็นในหมู่ลูกผู้ที่มีอันจะกิน เพราะเป็นสิ่งที่นิยมกันว่าเป็นความรู้ ควรแก่ถูกผู้ตีสวนชาวบ้านสามัญไมใคร่ทำกัน ทั้งที่ไม่กระทำในระยะนี้แต่ไปทำกันในระยะทำพิธีดังต่อไปนี้ นอกนี้ ให้เอาผิวไม้รวกที่ใช้ตัดสายสะตือเด็กและก้อนดินที่ใช้ต่างเขียงตัดสายสะตือ วางซุกไว้ใต้ผ้าในกระดังด้วย

เสร็จแล้วหมอบคำแยกยกกระดังมาร้อนเบา ๆ พอเป็นพิธี แล้ววางกระแตกกระดังลงแต่เบา ๆ เหมือนกัน พอให้เด็กรู้สึกตกใจร้องแ้ว ที่ทำอย่างนี้เพื่อว่าเพื่อให้เด็กคุ้น จะได้ไม่สะดุ้งตกใจต่อไป หมอบคำแยกทำอย่างนี้ ๓ ครั้ง ๓ หน ปากก็พูดไปพลางว่า สามวันลูกผีสี่วันลูกคน ลูกของใครรับไปเนือ ผู้ที่นั่งอยู่ในที่นั้นคนหนึ่ง ซึ่งเป็นหญิงคนเลี้ยงลูกง่าย ทั้งเป็นคนใจดีมีความประพฤติเรียบร้อย จะตอบว่า ลูกข้าเอง หรือ ลูกฉันเอง หมอบคำแยกจะส่งกระดังเด็กให้ผู้นั้นรับไป ผู้รับในที่นี้เรียกว่า แม่ยก จะให้เงินแก้หมอบคำแยก โดยมากแต่ก่อนหน้านี้เป็นเงินอัฐหนึ่งเท่ากับสตางค์ครึ่งเดี๋ยวนี้อาจเป็นพิธีว่าซื้อไว้ แล้วรับกระดังไปวางไว้ในมณฑลวงด้วยสายสิญจน์ใกล้กับแม่เด็ก ต้องวางคอย ๆ อย่าให้เด็กผวาตกใจ ที่วางกระดังเขามักหล่อน้ำ เพื่อกันมดไม่ให้ขึ้นไปกัดเด็ก ทางภาคพายัพเรียกหมอบคำแยกว่าแม่ฮับหรือแม่รับถ้าเทียบกับแม่ยก ก็มีความหมายใกล้เคียงกัน ต่อจากนี้เอาผ้ามาหียบทำเป็นกระโจมครอบรอบกระดังต่างมุ้งเพื่อกันลมเข้าไปมาก จะทำให้เกิดความอบอุ่นไม่เกิดเป็นสะเก็ดขึ้น แต่กระโจมอย่างนี้มักเป็นผ้าหนาเช่นผ้าผวยและช่องว่างในนั้นก็ค้ำแคบอุดอุดลมเข้าไปไม่สะดวก อาจบั่นทอนกำลังเด็ก กลางที่จึงใช้หวายชดต่างกระโจมให้กว้างพอให้มีอากาศสำหรับเด็กหายใจได้มากหน่อย

ในพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์ที่ปังกรรัศมีโชติ ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎ ราชกุมาร และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาฯ ที่ผ่านมา เราคงได้ยินว่าพระราชครูได้ชวนภาพ “แม่ซื้อประจำวันศุกร์” อันเป็นวันประสูติพระโอรสไว้ที่พระอู่ คนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับแม่ซื้อ ในรายละเอียดของภาคต่าง ๆ ดังนี้

ภาคกลาง เชื่อว่า “แม่ซื้อ” เป็นภูตประจำทารก มีอยู่ ๗ คน มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันแม่ซื้อทุกคนทรงอาภรณ์ (เสื้อผ้า) สีทอง แม่ซื้อทั้ง ๗ จะประจำวันต่าง ๆ ในหนึ่งสัปดาห์ คือ

แม่ซื้อวันอาทิตย์ชื่อ “วิจิตรมารดรณ” มีหัวเป็นสิงห์ มีผิวกายสีแดง

วันจันทร์ชื่อ “วรรณนงคราญ” มีหัวเป็นม้า มีผิวสีเขียวนวล

วันอังคารชื่อ “ยักษ์บริสุทธิ” มีหัวเป็นมสิงสา
(ควาย) มีอวัยวะสี่ขมพู

วันศุกร์มีชื่อว่า “ยักษ์นงเยาว์” มีหัวเป็นโค
มีอวัยวะสี่ฟ้าอ่อน

วันพุธชื่อ “สามลัทศ” มีหัวเป็นช้าง มีอวัยวะ
สี่เขี้ยว

วันเสาร์ชื่อว่า “เฮกาไถย” เป็นเสื่อ มีอวัยวะสี่คำ

วันพฤหัสบดี มีชื่อว่า “กาโลทฤษ” มีหัวเป็น
กวาง มีอวัยวะสี่เหลืองอ่อน

นอกจากนี้ คนสมัยโบราณจึงคิดหาวิธีการไม่ให้
แม่สื่อสำแดงเดชให้โทษแก่ทารก โดยทำพิธีที่เรียกว่า
“พิธีบ๊อบคพิษแม่สื่อ” โดยผู้ทำพิธีจะทำบ๊อบคขึ้นมาใบ
หนึ่ง ในบ๊อบคจะใส่ของกินต่าง ๆ เช่น ข้าว น้ำ กุ้ง
ปลา ฯลฯ และตุ๊กตาคิดรูปผู้หญิงนั่งพับเพียบ
ประคองเด็กอยู่ในตัก เมื่อเจ้าพิธีกล่าวคำในพิธีจบก็จะ
หักหัวตุ๊กตาให้หลุดออก เสมือนให้แม่สื่อเขาไปเล่น
แทนได้ ทารกก็จะไม่เจ็บป่วยจากการรบกวนของแม่
สื่ออีก

ส่วนในภาคเหนือ “แม่สื่อ” จะหมายถึงเทวดาที่
คุ้มครองเด็กแรกเกิดหรือเป็นเทวดาประจำตัวทารก
ซึ่งก็จะมี ๗ นาง แต่ละนางก็จะมีชื่อเรียกและการ
แต่งกายคล้ายกับทางภาคกลางที่กล่าวข้างต้น

ทางด้านภาคอีสาน เป็นความเชื่อในสังคมเขมร-
ส่วย ว่าทุกคนที่ปฏิสนธิในครรภ์มารดานั้น มีแม่ผู้

สร้างทารกและเลี้ยงดูในครรภ์ ที่ เรียกว่า มนายติม หรือ มนายสะโนน (สะโนน แปลว่า “ผู้บั้น”) มนายติม เป็นภาษาเขมร (“มนาย”แปลว่า แม่ ส่วน “ติม” แปลว่า ต้นหรือ เก้าก่อน) รวมความแล้ว หมายถึง แม่คนเก่าก่อน แม่ที่ว่าเป็นผีพรายที่มีหน้าที่บั้นและสร้างเด็กทารกในครรภ์ และเฝ้าเลี้ยงดูจนกระทั่งคลอดออกมา แล้วยังคงตามมาอภิบาลด้วยความรักและห่วงหา หรือมาหยอกล้อเล่นด้วย ชาวบ้านเชื่อว่าทารกเกิดใหม่ที่มีกลิ่นอนิยมกับอากาศ อยู่คนเดียว คือมีผีพรายมาหยอกเล่นกับเด็ก แม่ผีพรายนี้ เมื่อเห็นเด็กทารกมีแม่ใหม่ก็ห่วงหา อยากได้ลูกกลับไปอยู่เมื่ออยู่กับคน จึงทำให้ เกิดอาการเจ็บป่วยต่างๆ นานา เช่นนอนสะดุ้ง ร้องไห้ผิดปกติ บางรายหน้าเขียวไม่มีสาเหตุ เหล่านี้เป็นต้น จึงมักมีพิธีแบ่งลูกผีลูกคน ซึ่งเป็น พิธีรับขวัญเด็กอ่อนอย่างหนึ่ง คล้ายภาคกลางที่ทำพิธีแม่ชื้อ พิธีการคือนำเด็กทารกมาใส่กระดังงอน แล้วกล่าววว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใคร ใครเขาไปเมื่อ” ฝ่ายพ่อแม่ก็จะรับว่าเป็นลูกคน คนทำพิธีก็จะส่งลูกให้ แม่มนายติมก็จะรู้ว่าทารกนั้นเป็นลูกคนแล้ว ก็จะไม่มารบกวนอีก

สำหรับภาคใต้ “แม่ชื้อ” เป็นสิ่งเร้นลับที่อยู่ในความเชื่อของชาวบ้าน ไม่มีตัวตน จะมีฐานะเป็นเทวดาหรือภูตผีก็ไม่ปรากฏชัด ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงของทารกตั้งแต่แรกเกิดจนอายุ ๑๒ ปีมี ๔ คนผู้หญิงชื้อ ผุค ผิต พัดและผล แต่ในบททำขวัญเด็กของ นายพุ่ม คงอิศโร หมอทำขวัญจังหวัดสงขลา กล่าววว่าแม่ชื้อมีทั้งชายและหญิงดังบททำขวัญที่ว่า “แม่ชื้อสี่คนชื้อเสียงขอบกตทั้งหญิงทั้งชาย เพ็ดทูดเพ็ดพด่า เพ็ดทอนเพ็ดทอน อาจารย์กตหมาย เรียก ว่าปู่ตา รักษาร่างกาย แม่ชื้อผู้ชาย เว่งคล้ายออกมา นางกุมารี นางเอื้อง นางอี นางนาฏสุนทร ที่เฝ้ารักษา เชิญมาแม่มา บูชาสำหรับ” ส่วนในบททำแม่ชื้อของนายปาน เพชรสุวรรณ จังหวัดนครศรีธรรมราช บอกว่า “แม่ชื้อ” ติมเป็นเทพธิดา พระอิศวรมีบัญชาให้ “อันตรธานหายกลายเป็นแม่ชื้อ ลงมารักษาทารก” (webmaster@culture.go.th)

กำนันไพฑูย์ ผาธา อายุ ๕๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๑ หมู่ที่ ๑๕ บ้านดอนแดง ต.คำเตย อ.เมือง จ.สกลนคร ท่านเป็นชาวกะเลิงได้เล่าไว้ในเรื่องการ

คลอดและความเชื่อ ตั้งเดิมไว้ดังนี้

การคลอด : คลอดโดยหมอตำแย ตัดรกด้วยมือ ไม่ได้ผ่าสดแล้วตัดเลย รกจะฝังไว้กลางบันไดบ้าน ไม่ทราบเหตุผลในการฝัง หลังจากเด็กคลอดออกมา หมอตำแยจะนำเด็กไปล้างตัวด้วยน้ำอุ่น (หลังจากเด็กเกิด ๒-๓ วันจึงจะอาบด้วยน้ำอุ่นที่ต้มกับใบส้มป่อย) หมอตำแยจะจับเด็กห้อยหัวลง ตีกันเด็กเพื่อให้ร้อง หากเด็กร้องแสดงว่าเด็กจะรอด จากนั้นจึงห่อด้วยผ้าข้อม นำเด็กใส่ในกระดังงอ แล้วยกกระดังงอนสามครั้ง พร้อมกับพูดว่า

“ลูก ลูก ลูก ผีนกเค้ามาร้องจุกกู ถ้าลูกกูให้อยู่ภายในมือนี้วันนี้ ถ้าแม่มนูกกูให้ไปภายในมือนี้วันนี้ ถ้ากายมือนี้วันนี้มันมนูกกู” พูด ๓ รอบ และ เรียกพิธีนี้ว่า พิธีปลุกเด็ก (๔ มิถุนายน ๒๕๕๒)

บทสรุป

ความกลัวและความไม่รู้ เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ ซึ่งความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนา ในสังคมมนุษย์สมัยโบราณ (Primitive Society) อย่างไรก็ตามแม้ปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าไปมาก แต่มนุษย์ก็ยังมีพฤติกรรมแสดงออกทางความเชื่อกันอยู่ (ภิญโญ จิตธรรม.๒๕๒๒: ๑) มีความสัมพันธ์กับความเชื่อในเรื่อง ผี พราหมณ์และพุทธ เหตุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหากไม่รู้สาเหตุก็มักเหมาไปว่าเกิดเพราะสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เช่นอำนาจจิตในฟ้าอากาศ ลัทธิความเชื่อตั้งเดิมของมนุษย์มักยึดถือธรรมชาติอันมีพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาว น้ำ ลม ไฟ เมื่อมีศาสนาเกิดขึ้นก็ยึดถือเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยให้ตนพ้นทุกข์ (พูนพิสมัย ทิศกุล . ๒๕๐๔ : ๑) จากความเชื่อตั้งเดิมของมนุษย์ ที่มีมาก่อนสมัยพุทธกาล ต่างมีความเชื่อในเรื่องผีและวิญญาณ อิทธิพลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจะเป็นผู้กำหนดคุณและโทษ ต่อมาเมื่อมีการแพร่กระจายและยอมรับนับถือศาสนาพราหมณ์ และพุทธ จึงทำให้เกิดความเชื่อแบบผสมผสานของทั้งสามประการมารวมเข้าด้วยกัน ความเชื่อเรื่องการเกิด จึงมีความสัมพันธ์กันกับการนับถือผีและวิญญาณ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มี

อำนาจเหนือมนุษย์แบบพราหมณ์ และความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม เช่น เชื่อในเรื่องแม่ชื่อหรือความเชื่อในระหว่างตั้งครรภ์ เป็นต้น ความเชื่อนี้ยังปรากฏในชุมชนชนบท ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่ยังคงมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตอยู่มาก แม้ว่าความเชื่อบางอย่างจะเลือนหายไปตามกาลเวลา ตามความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เจริญรุดหน้า แต่ในขณะที่เดียวกันกลุ่มคนบางกลุ่มยังคงไว้ซึ่งความเชื่อดังกล่าว และบางกลุ่มก็หันกลับไปศึกษาเพื่อสืบเสาะหาความเป็นมาที่ทำให้เผ่าพันธุ์ของเรายังคงอยู่มาได้จนถึงวันนี้ •

บรรณานุกรม

พูนพิสมัย ทิศกุล, มจ. (๒๕๑๗). **ประเพณีไทย.**

กรุงเทพฯ : เสริมวิทย์บรรณาการ.

กัญญา จิตต์ธรรม. (๒๕๒๒). **ความเชื่อ.** สงขลา :

มงคลการพิมพ์.

เสฐียรโกเศศ (๒๕๓๙). **การเกิด.** กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์สยาม.

Geetz, C. (๑๙๗๓). **The Interpretation of Culture.** New York : Basic Book.

webmaster@culture.go.th

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

๑. นางจันทร์เพชร สุนาวรรณ อายุ ๗๙ ปี อาชีพประธานกลุ่มแม่บ้านระดับอำเภอระดับจังหวัด และเป็นประธานกลุ่มทอผ้า หมู่ ๕ เคยเป็นประธานสุขาภิบาล ๔ สมัย อยู่บ้านเลขที่ ๓๙ หมู่ที่ ๕ บ้านเรณู ต.เรณูนคร อ.เรณูนคร จ.นครพนม สัมภาษณ์ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๒

๒. นางแดง โยที อายุ ๗๔ ปี บ้านปราสาทเยอเหนือ ต.ปราสาทเยอ อ.โพธิ์บัง จ. ศรีสะเกษ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๒

๓. นางทา โยที อายุ ๖๕ ปี บ้านปราสาทเยอใต้ ต.ปราสาทเยอ อ.โพธิ์บัง จ. ศรีสะเกษ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๒

๔. นางเวียงชัย กาทอง อายุ ๕๕ ปี ๑๓๗

หมู่ ๔ ต.โนนตาล อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๒

๕. นายไพบูลย์ ผาธา อายุ ๕๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๑ หมู่ที่ ๑๕ บ้านคอนแดง ต.คำเตย อ.เมือง จ.สกลนคร สัมภาษณ์ วันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๒

๖. นางสุพัฒนา บุญสุรินทร์ อายุ ๕๗ ปี อาชีพแม่บ้านและเป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้า อยู่บ้านเลขที่ ๓๓ หมู่ที่ ๙ บ้านเรณู ต.เรณูนคร อ.เรณูนคร จ.นครพนม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๒

๗. นางอร คำเฮียง ๓๙/๑๙ หมู่ ๕ ซอยหายโศก บ้านอาจสามารถ ต.อาจสามารถ อ.เมือง จ.นครพนม อายุ ๙๒ ปี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๒